

UNIDADE DIDÁCTICA TERCEIRO CICLO DE PRIMARIA

IDADE RECOMENDADA: Entre 10 e 12 anos.

DURACIÓN: 1 sesión de 40-50 minutos (o profesorado e as persoas monitoras adaptarán á duración das sesións do seu centro educativo ou espazo de traballo).

OBXECTIVOS XERAIS

1. **Coñecer a realidade na que viven millóns de persoas,** que non poden exercer o seu dereito á educación, ben por falta do investimento necesario ou por situacións de conflito, violencia, desastres naturais, crises sanitarias, cambio climático ou desigualdade social.

2. **Comprender como a educación en emerxencias debe ser transformadora, inclusiva e proporcionar un espazo seguro** para garantir protección e un futuro mellor para as nenas, nenos e adolescentes, as súas familias, comunidades e países

3. **Comprender que a educación ten un impacto positivo** e é unha panca de cambio e transformación, xa que permite saír da pobreza, rematar coas desigualdades e vivir en sociedades máis xustas e sostibles.

4. **Coñecer os retos e obxectivos que nos quedan** para garantir unha educación inclusiva, equitativa e de calidade para todas as persoas e en todas as partes do mundo durante toda a vida (ODS 4).

5. **Xerar conciencia crítica e transformadora, para que os centros educativos asuman o compromiso de crear** climas de convivencia positiva, tolerancia e respecto á diversidade promovendo comunidades educativas de acollida.

6. **Asumir, como cidadanía activa, a propia responsabilidade fronte a situacións inxustas e de desigualdade que xeran as situacións de emerxencia** e comprender que todas as persoas podemos facer algo para cambialas.

COMPETENCIAS CHAVE QUE SE TRABALLAN

Recollidas no Real Decreto 95/2022, do 1 de febreiro, polo que se establece a ordenación e os ensinos mínimos da **Educación Primaria:**

- Competencia en comunicación lingüística.
- Competencia persoal, social e de aprender a aprender.
- Competencia cidadá.
- Competencia emprendedora.
- Competencia en conciencia e expresión cultural.

CONTEXTO E XUSTIFICACIÓN

A educación é un dereito humano fundamental que permite o desenvolvemento individual e colectivo para construír sociedades que promovan a convivencia pacífica e as oportunidades de vida digna. A Axenda 2030 concrétao en varios dos seus obxectivos de desenvolvemento sostible (ODS). Así, o ODS 4 subliña a educación equitativa, inclusiva e de calidade; o ODS 16 destaca a importancia de crear sociedades pacíficas e inclusivas; o ODS 11 busca cidades seguras e sostibles, o que incide na relevancia de educar á cidadanía consciente dos seus dereitos e responsabilidades; e o ODS 5 faise máis necesario ca nunca pola desigualdade de acceso á educación en situacións de emerxencia, especialmente para as nenas e mulleres.

Estímase que **no mundo 234 millóns de nenas, nenos e adolescentes sofren as consecuencias dos conflitos bélicos, o cambio climático, os desprazamentos forzosos e as crises prolongadas, o que desemboca unha vulneración do seu dereito á educación** (Entreculturas, 2024). A isto débese engadir 43,4 millóns de nenas e nenos que tiveron que fuxir dos seus fogares pola forza. (Entreculturas, 2024). Por estas circunstancias, en moitos casos estas nenas, nenos e adolescentes non poden ir á escola. Isto interrompe a educación e imposibilita que cumpra a súa función como elemento de paz e protección fronte ás consecuencias e impactos directos de novas crises e emerxencias na infancia, en relación con perigos como a trata, a explotación laboral, o recrutamento para a guerra, o matrimonio infantil, así como situacións de desprazamentos forzosos, emerxencia de saúde pública (epidemias, pandemias), desastres naturais e consecuencias do cambio climático (secas, inundacións, terremotos, tifóns, furacáns...), conflitos armados, crises esquecidas, fame e pobreza. As consecuencias desta situación agrávanse para as nenas e mulleres..

EN SITUACIÓNS DE EMERXENCIA, A EDUCACIÓN É MOTOR DE CAMBIO E SALVA VIDAS.

Contribúe a que nenos, nenas e adolescentes poidan superar situacións de angustia, terror, inseguridade, estrés, desenvolvendo a súa resiliencia, dotándoos de ferramentas e espazos seguros para unha recuperación física e emocional. Ademais, grazas á educación, seguen adquirindo habilidades básicas e rompen co círculo vicioso da inxustiza, o que garante oportunidades futuras de vida digna e sostible.

A educación en emerxencias é un dereito que debe estar en todas as axendas políticas cando se vai actuar en contextos humanitarios e de emerxencia. En 2023 non se logrou manter o crecemento do finanzamento da educación en emerxencias, cunha caída do 9 % respecto ao ano previo e dun volume de 805 millóns de dólares *(A educación en emerxencias. Unha táboa de salvación - Educo, 2023).*

A educación promove competencias persoais, emocionais, sociais e cívicas, á vez que permite o desenvolvemento académico das persoas. A educación en valores, transformadora, ou educación para unha cidadanía global que permita apreciar a riqueza da diversidade e facilite a comunicación coas demais persoas, é a única vía para erradicar a violencia e construír unha cultura de paz. Debe investirse en programas educativos flexibles e de calidade, que garantan un entorno seguro.

En resumo, **a educación é chave para fomentar a xustiza social e xerar desenvolvemento sostible da sociedade garantindo unha vida digna**. A súa promoción en situacións de emerxencia é crucial para lograr un futuro mellor, combatendo a pobreza e a desigualdade. Tamén se trata da única forma de acabar coa intolerancia e a violencia tanto nos entornos educativos como no conxunto da sociedade, e é unha ferramenta imprescindible para favorecer unha resolución pacífica dos conflitos e promover unha cultura de paz.

A consecución do ODS 4 non será efectiva se non se asegura o acceso á educación tamén en contextos de crise e emerxencias.

A CME AGRADECE

ás persoas implicadas na elaboración dos contidos destes materiais didácticos, así como a quen acepta estas suxestións e as pon en práctica co alumnado. Deste xeito, confirman o seu compromiso coa construción dun mundo mellor, conscientes do poder transformador da educación neste período, centrando a atención na súa garantía en situacións de emerxencia.

SESIÓN
PÓÑOME NO TEU LUGAR: VEXO, SINTO E REFLEXIONO

MATERIAIS →

Cadernos para anotar as ideas, lanterna onde escribir as reflexións suscitadas, post-its (no caso de que sexa posible), proxector e altofalante. Lanterna física como símbolo da SAME 2025.

DESENVOLVEMENTO DA SESIÓN ↓↓

A metodoloxía desta unidade didáctica será activa. A través do visionado dos vídeos e da posterior reflexión, fomentaremos o pensamento crítico e permitiremos que o alumnado empatice e coñeza as dificultades ás que se enfrontan os nenos e nenas en situacións de emerxencia para acceder a unha educación de calidade. En moitos casos, este dereito é vulnerado e deixan de poder ir á escola. Deste xeito, fomentarase a reflexión sobre o que achega a educación nestas situacións.

O papel do profesorado será estimular as reflexións que se poidan extraer desta unidade (indícanse algunhas posibles, que se poden adaptar en función do alumnado e das dinámicas da aula).

As dinámicas propostas poden ser realizadas polo titor ou a titora ou calquera membro do equipo docente. Non obstante, os contidos que se traballarán son máis axeitados para a área de Lingua e Literatura (en canto á comunicación) ou na área de Relixión/Valores Sociais e Cívicos.

A unidade didáctica supón un exercicio da capacidade de empatía do alumnado. Segundo Piaget (1923), «a empatía é a capacidade de poñerse na pel dos outros e está intimamente relacionada co desenvolvemento cognitivo dos nenos e nenas».

O alumnado construirá o seu propio coñecemento, guiado polo profesorado, xulgando e desenvolvendo unha conciencia crítica fronte ás situacións que irá descubrindo.

© Paula Casado/JRS-Entreculturas

© Paula Casado/JRS-Entreculturas

© JRS-Entreculturas

© Plan Internacional

1-- INTRODUCIÓN DA ACTIVIDADE

Comezaremos preguntándolle ao alumnado se escoitaron falar de emerxencias como desastres naturais ou conflitos e como estas situacións poden afectar a infancia.

O obxectivo é xerar un espazo de confianza para que poidan compartir as súas experiencias ou coñecementos sobre o tema. O claustro expoñerá brevemente a idea de que as emerxencias poden vulnerar o dereito á educación e afectar o benestar emocional da infancia e da adolescencia.

- Coñecedes algunha situación de emerxencia que se estea a desenvolver neste momento? (Conflito bélico, crise climática, emerxencia sanitaria, etc.).

• Que credes que ocorre coas nenas e os nenos? Poderán acceder á escola?

• Como vos sentiriades nesa circunstancia?

Sempre que reflexionemos co alumnado sobre os conflitos, debemos ter especial coidado coa linguaxe utilizada para evitar o discurso de odio (SAME 2024) (Anexo 1: Discursos de odio)

2-- VISUALIZACIÓN DE TESTEMUÑOS

A continuación, proxectaremos os diferentes testemuños propostos (Anexo 2: Vídeos seleccionados para a reflexión).

Destacaremos a importancia de escoitar as experiencias doutras nenas e nenos que pasaron por estas situacións. É importante subliñar que a educación en emerxencias pode afectar, por diversos motivos, a todo o alumnado nun momento concreto.

A pandemia de COVID-19 afectou a todo o planeta, por exemplo, e se analizamos a historia mundial, houbo innumerables guerras e momentos de tensión que vulneraron a seguridade e a paz de moitos pobos.

Actualmente, existen 36 conflitos armados e 114 escenarios de tensión en todo o mundo (Escola de Pau, Alerta 2024: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://escolapau.uab.cat/img/programas/alerta/alerta/24/alerta24.pdf).

Mostraremos os vídeos e o alumnado poderá tomar notas (que logo poderá compartir no encerado) sobre o que lles parece máis importante ou o que os impactase máis.

Algunhas orientacións para facilitar o proceso ao alumnado son:

• O que lle parece máis importante (post-it verde).

• Aspectos que lle chamaron a atención (post-it laranxa).

• Momentos que lles impactaron (post-it amarelo).

Entendemos que algún dos vídeos propostos poden ferir a sensibilidade do alumnado, pola realidade que representan. Por iso, recomendamos a visualización previa por parte do profesorado para decidir que contidos son os máis adecuados para o perfil da aula.

3-- DISCUSIÓN EN GRUPOS

Dividiremos o alumnado en grupos heteroxéneos para reflexionar sobre as emocións e os retos para o cumprimento do dereito á educación que se mencionan nos vídeos. Pode apoiarse no Anexo 3: Fichas emocionais. O profesorado formulará as seguintes preguntas para xerar o debate. É importante fomentar un ambiente de respecto, participación e escoita activa:

• Que emocións sentistes ao escoitardes as historias?

• Que desafíos enfrontan estas nenas e nenos?

• Que axuda lles gustaría recibir estandon esa situación?

4-- REFLEXIÓN CREATIVA

Nos mesmos grupos de traballo, o alumnado deberá escoller unha historia que lles impactase e plasmar na lanterna os seus pensamentos e reflexións. (Anexo 4: Silueta de lanterna).

O obxectivo é explicar todo o que a educación pode achegar nas situacións de emerxencia (resumido no cadro que aparece na parte inferior).

Nesta representación gráfica poden incluír:

• Un resumo da historia.

• Reflexións sobre a educación en emerxencias.

• Ideas sobre como poden axudarlles a outras persoas en situacións similares (poden usar debuxos, palabras clave e citas dos vídeos).

5-- PRESENTACIÓN E CONCLUSIÓN

Finalmente, cada pequeno grupo presentará o seu traballo ao resto da clase. O obxectivo é compartir as leccións aprendidas e concluír a dinámica. Podemos rematar a sesión subliñando a importancia da educación en situacións de emerxencia. (Anexo 5: Por que é necesaria a educación en emerxencias? e animando ao alumnado a pensar en accións concretas que poidan levar a cabo, como campañas de sensibilización, apoio ás organizacións, etc.

Nesta conclusión tamén aparecerá a lanterna física e real. A lanterna representará a educación, que salva vidas en situacións de emerxencia. Cada vez que alguén vaia falar, collerá a súa lanterna. Pode acendela se quere, para darlle máis simbolismo e forza a aquilo que vai dicir sobre o dereito á educación e a súa achega en situacións de emerxencia. Trátase de ver como a educación nos dá luz e é a luz da esperanza e protección en momentos de crise e emerxencias.

Trátase de ver como a Educación nos dá luz e é luz de esperanza e protección en momentos de crise e emerxencia.

CONCLUSIÓN DA ACTIVIDADE

Unha vez que realicemos as dinámicas propostas, reflexionemos co alumnado e teñamos as escenas realizadas e transformadas, só nos queda unha última parte: a visibilidade de que achega a educación en emerxencias (lanternas coas reflexións) e do noso compromiso co dereito á educación.

É importante concluír a unidade didáctica presentada de forma axeitada para conseguir non só gozar dun momento divertido, senón tamén para alcanzar os obxectivos propostos. Para iso, remataremos a sesión no Punto de Emerxencia e Evacuación (PEE). Todas as persoas participantes xuntas, colocando as diferentes lanternas de cor amarela (anexo) xunto ao elemento da educación.

Dado que o PEE é común a todo o centro educativo e a todos os niveis, podedes atopar as instrucións para elaboralo no documento anexo que aparece na mesma páxina web na que se atopaba esta unidade didáctica.

LEMBRÁMOSCHE **que se os recursos non se axustan aos da túa etapa educativa ou che interesan outros, podes traballalos sen ningún problema, xa que son materiais moi versátiles e fáciles de adaptar.**

ANEXO 1

DISCURSOS DE ODIO →

Desde a Campaña Mundial pola Educación (CME) sumámonos á definición do discurso de odio que o entende como toda forma de expresión que difunde, incita, promove e xustifica o odio racial (cultural, relixioso e/ou de procedencia), o odio á discapacidade, ás diferentes situacións de saúde mental, á diversidade sexual e de xénero, o machismo, a aporofobia ou outras formas de odio xurdidas da intolerancia e que minan a democracia, a estabilidade social, a paz e a cohesión/diversidade cultural e o pluralismo (baseada na definición da Rede de Investigación en Comunicación Comunitaria, Alternativa e Participativa, na súa Escola Itinerante de Comunicación). Riccap, VV. AA. 2017 e Nacións Unidas).

Desde a CME apostamos por unha educación que transforme os discursos de odio, que xeran dano tanto a persoas individuais como a colectivos sociais, a través dun enfoque crítico e holístico que, ademais de identificar as súas causas, nos mostre as súas consecuencias. Romper con estes discursos parécenos o camiño para construír un mundo máis xusto, humano e sostible. Cada paso que damos achéganos máis a conseguilo (SAME 2024).

ANEXO 2

VIDEOS SELECCIONADOS PARA A REFLEXIÓN

1. UN DÍA EN IEMEN (UNICEF)

https://www.instagram.com/tv/B8bOKT9KpNi/?igshid=1ncfpf0vkyerx

2. E SE PASASE AQUÍ? UN ANO NA VIDA DUNHA PERSOA REFUXIADA (SAVE THE CHILDREN)

https://www.youtube.com/watch?v=RBQ-loHfimQ

3. AYA, UNHA NENA REFUXIADA (UNICEF)

https://www.youtube.com/watch?v=Srtdy8XorRY

4. DESASTRE NATURAL EN ESPAÑA: VOLCÁN DA PALMA (RTVE)

https://www.rtve.es/play/videos/telediario-1/erupcion-volcan-palma-vision-ninos/6255361/

5. VÍDEO FINAL: EDUCACIÓN EN EMERXENCIAS (EDUCO)

https://www.youtube.com/watch?v=YXkkvBd3NyY

ANEXO 3

FICHAS SOCIOEMOCIONAIS

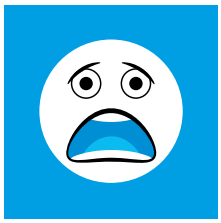
ALEGRÍA

Sentimento pracenteiro ante unha persoa, desexo ou cousa. Impúlsanos á acción. Son múltiples os exemplos de alegría nos nenos, dende merendar as súas galletas preferidas, ata ver os agasallos a mañá de Reis Magos.

TRISTEZA

Sentimento de pena asociado a unha perda real ou imaxinada. Fainos pedir axuda. Situacións nas que os nenos perden algún dos seus xoguetes preferidos ou se enferman as súas mascotas, son momentos de tristeza para eles.

MEDO

Inseguridade anticipada ante un perigo real ou imaxinario. Axúdanos á supervivencia xa que nos fai actuar con precaución. O encontro con algúns animais ou con persoas descoñecidas poden ser exemplos de situacións de temor nos menores.

IRA

Inseguridade anticipada ante un perigo real ou imaxinario. Axúdanos á supervivencia xa que nos fai actuar con precaución. O encontro con algúns animais ou con persoas descoñecidas poden ser exemplos de situacións de temor nos menores

ASCO

Desagrado respecto a algo ou alguén. Fainos afastarnos. A situación máis típica nos máis pequenos prodúcese ante determinados alimentos que, ao provocarlles noxo, rexeitan de forma tallante.

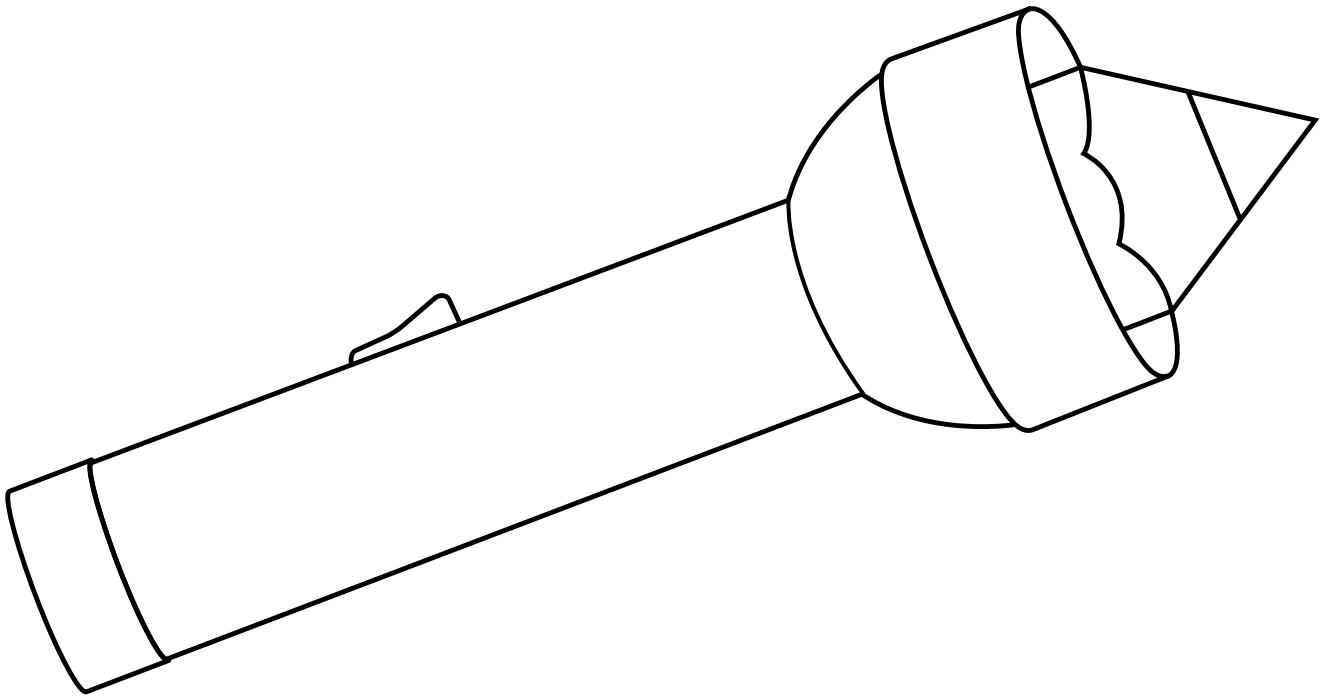
SORPRESA

Asombro, desconcerto. Axúdanos a comprender algo novo, porque nos fai buscar respostas ante o descoñecido. Favorece a atención, a exploración e o interese ou a curiosidade.

Fuente: https://www.agendamenuda.es/blog/307-las-6-emociones-basicas-para-educar-a-los-ninos-en-inteligencia-emocional

ANEXO 4

SILUETA DA LANTERNA

ANEXO 5

POR QUE É NECESARIA A EDUCACIÓN EN EMERXENCIAS?

Dende a CME defendemos e reivindicamos que a educación sexa unha prioridade nas axendas políticas e que poida cumprir as seguintes funcións en situacións de emerxencia.

1. PREVÉN E PROTEXE

Mantén a infancia afastada de situacións de conflito, do recrutamento como nenos e nenas soldado, da explotación sexual infantil, do tráfico de persoas ou do matrimonio infantil.

2. CURA E REPARA

Trátase dun espazo estratéxico onde as persoas, especialmente os nenos e nenas que viven situacións de violencia e emerxencia, poden atopar espazos de acollida e protección, xeradores de resiliencia e apoderamento.

3. RECUPERA EMOCIONALMENTE

A escola é un espazo de formación e expresión socioemocional que lle proporciona ao alumnado un lugar de acompañamento e recuperación.

4. FOMENTA A IGUALDADE

A escola é unha ferramenta esencial, un paso preliminar para construír unha aprendizaxe para sociedades non violentas baseada na igualdade e a non discriminación.

5. APODERA

Ofrécelles ás persoas, e especialmente ás nenas, a oportunidade de desenvolvérense e preparárense para a vida, que á súa vez lles permitirá ser axentes de cambio social e gozar das mesmas oportunidades e dereitos.

6. TRANSFORMA

Espazos que constrúen sociedades que promoven a convivencia pacífica e brindan oportunidades para unha vida digna.

A educación é sempre un dereito urxente que non se pode interromper. Sen educación, as nenas e nenos afectados por unha emerxencia enfróntanse a máis dificultades para saír adiante.

ANEXO 6

AUTORIZACIÓN

RECORDAD QUE para poder publicar y compartir las imágenes, vídeos u otros materiales donde aparece el alumnado de vuestro centro educativo es imprescindible contar con los **permisos adecuados** de sus madres/padres/tutores o representantes legales conforme son conocedores de que las imágenes serán difundidas por la Campaña Mundial por la Educación a través de sus redes sociales y a través de los canales de las entidades asociadas a la campaña.

Para poder difundir y alzar vuestras voces desde las cuentas en RRSS de la Campaña Mundial por la Educación (Facebook, Instagram, Twitter, Flickair, la página web u los medios de comunicación) dedicadas a la difusión de la SAME y la lucha por el cumplimento del ODS 4, como meta principal, os animamos a:

Compartir los materiales y fotos en la web y/o RRSS de vuestros centros y espacios educativos, etiquetando a la CME España (abajo el listado de las cuentas de la CME). Así desde la CME España podremos darle mayor difusión y llegar así a más ciudadanía.

También podéis compartirlo con la CME España enviando el material a **comunicacion@cme-espana.org.**
En el correo os pedimos que incluyáis la información básica:

• El nombre de centro/espacio educativo:

• Quienes han participado (Grado/Grupo/Clase):

• Fecha y el lugar (localidad, municipio, CCAA):

Importante, en el correo por favor, incluid el siguiente párrafo:

"[ENTIDAD], como participante de las actividades realizadas en el marco de la Campaña Mundial por la Educación autoriza el tratamiento de las imágenes y cede los derechos de explotación de las mismas a las entidades que integran la Campaña Mundial por la Educación (CME) que se compartan a través de este correo. La finalidad del tratamiento es dar a conocer o promocionar la CME, así como hacer difusión de la imagen, la voz y los materiales de los participantes a través de cualquiera de los medios o canales de comunicación de las entidades que integran la CME. Puede ejercer los derechos de acceso, rectificación, supresión, oposición u otros por correo electrónico a dataprotection@educo.org y consultar la política de privacidad en https://cme-espana.org/politica-de-privacidad /. La [ENTIDAD] garantiza que cuenta con los permisos pertinentes de las madres/padres/tutores/representantes legales de las niñas, niños y adolescentes objeto del tratamiento de datos personales e imágenes para su cesión a las entidades miembro de la CME."

He leído y acepto. Firma y sello: .....

Campaña Mundial pola
EDUCACIÓN
www.cme-espana.org

Co financiamento de:

Cooperación Española